

Навчальна програма

«Географія. 8 клас»

70 год (2 год. на тиждень)

для закладів загальної середньої освіти

розроблена у відповідності до Модельної навчальної програми «Географія 6-9 класи»

**(автори Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Совенко В.В.,
Даценко Л.М., Назаренко Т.Г., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Нікитчук А.В., Яценко В.С.,
Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.)**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасна географічна освіта має викликати в учнів цікавість і захоплення світом та його людьми і ці почуття мають залишитися з ними на все життя. Навчання має надати учням знання про різноманітні місця, людей, ресурси, природне і людське середовище, а також глибоке розуміння основних фізичних і суспільних процесів на Землі. Географічні компетентності забезпечують формування в учнів просторової уяви та мислення, пояснюють, як природні та суспільні об'єкти, явища і процеси на Землі в різних масштабах формуються, взаємопов'язані та змінюються з часом.

У ст. 12 Закону України «Про освіту» задекларовано завдання формування ключових компетентностей, одна з яких – компетентність у галузі природничих наук. Вона передбачає формування наукового світогляду, здатність і готовність застосовувати відповідний комплекс наукових знань і навичок для пояснення світу природи, набуття досвіду дослідження навколишнього середовища та формулювання достовірних висновків на основі отриманої інформації, розуміння змін, зумовлених людською діяльністю та відповідальність за наслідки такої діяльності.

Засадничий принцип навчання – це принцип життєвої доцільності і прикладної функціональності. Для успішної повсякденної діяльності сьогодні замало знань і умінь, необхідно зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях, виявляти проблему, вести самостійний чи спільний пошук способів її розв'язання, брати на себе відповідальність за результати дій і вчинків.

Модельна навчальна програма курсу «Географія» дозволяє реалізувати це завдання. Зміст навчання спрямований на вироблення практичних навичок та раціональної поведінки учнів. Програма сприяє формуванню в учнів як ключових і предметної (географічної) компетентностей так і наскрізних умінь.

Програма розроблена відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти з урахуванням вікових, загальнонавчальних і психологічних особливостей учнів. Зміст навчальних занять, методи роботи спрямовані на формування відповідальності учня за власні вчинки, виховання почуття обов'язку, толерантності, прагнення до пізнання й істини, наполегливості, ощадливості, працьовитості, екологічної свідомості. Вони також сприяють виявленню конструктивної активності, формуванню відповідальності за прийняття виважених рішень під час власної і групової діяльності, усвідомленню значення набутих компетентностей для успішної самореалізації, усвідомленню залежності добробуту й успіху від рівня опанування здобутками сучасної науки і техніки, обстоюванню важливості ощадливого та раціонального використання ресурсів тощо.

Учні вперше знайомляться з навчальним систематичним курсом географії. При його вивченні починається формування географічної культури і навчання відповідно до географічної мови. Вивчаючи його, учні оперують географічними уявленнями і поняттями, а також уміннями, пов'язаними з використанням джерел географічної інформації. Значна увага приділяється красназвачому й екологічному принципам навчання.

Географія в школі – це класична навчальна дисципліна, яка бере активну участь у формуванні в учнів наукової картини світу. Унікальність сучасної шкільної географії в тому, що вона інтегрує одночасно природничі (фізична географія), громадянські (соціальна й економічна географія) та інформаційно-технічні (картографічна складова) галузі знань. Жодна з галузей знань не має причетності відразу до декількох блоків наук і можливості інтегрувати в собі настільки різноманітні відомості й закономірності.

Цей курс реалізує діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, дослідницький, рефлексивний, проблемно-ситуативний та інші підходи до навчання.

Реалізація завдань модельної навчальної програми сприяє формуванню в учнів ключових компетентностей та наскрізних умінь, зокрема:

- *вільне володіння державною мовою:*
 - використовувати україномовні джерела для здобуття географічної інформації;
 - описувати в усній чи письмовій формі та аналізувати дослідження мовою географічної науки, ефективно комунікувати в групі у процесі обговорення із розв'язання навчальних проблем,
 - пояснювати інформацію, подану на географічних картах, картосхемах, таблицях, діаграмах, графіках;
 - поповнювати активний словник науковою термінологією українською мовою;
 - цінувати здобутки учених-географів;
 - виявляти зацікавленість у популяризації географічної науки рідною мовою;
 - сприймати географічні поняття і терміни в усних чи письмових текстах іноземними мовами;
 - використовувати навчальні іншомовні джерела для здобуття географічної інформації;
- *математична компетентність:*
 - оперувати математичними поняттями і величинами під час характеристики природних об'єктів, явищ та процесів;
 - розв'язувати проблеми географічного змісту за допомогою математичних методів та моделей;
 - оцінювати доцільність математичних методів у розв'язанні навчальних і життєвих ситуацій;

Мета програми – формування в учнів/учениць предметної географічної та розвиток усіх ключових компетентностей.

Для цього, мають бути реалізовані наступні **завдання**:

- засвоєння знань про основні географічні поняття, закономірності розвитку, взаємозв'язки між природними компонентами, природокористування та навколишнє середовище;
- формування уміння використовувати різні джерела географічної інформації – картографічні, статистичні, геоінформаційні ресурси – для пошуку, інтерпретації і демонстрації різноманітних географічних даних;
- застосування географічних знань для пояснення та оцінювання процесів і явищ у природі;
- розвиток пізнавального інтересу, інтелектуальних, пізнавальних, дослідницьких, творчих, комунікативних та підприємницьких здібностей учнів у процесі географічних спостережень, вирішення проблемних завдань, самостійного здобуття нових знань із географії;
- формування здатності й готовності до використання географічних знань і вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки у навколишньому середовищі, його збереження, адаптації до умов проживання на певній території; самостійного оцінювання рівня впливу людини на природу, безпеки довкілля як сфери життєдіяльності людини; вирішення конкретних практичних завдань;

- виховання екологічної культури, національної свідомості та почуття патріотизму, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природних і культурних цінностей різних регіонів і країн світу;
 - формування навичок отримання і застосування інформації у процесі ухвалення життєво важливих рішень;
 - набуття досвіду різноманітних форм діяльності (індивідуальної і колективної), досвіду пізнання й самопізнання;
 - формування системи цінностей, обачливої екологічної поведінки, культури, здорового способу життя.
- компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій:*
- досліджувати природу самостійно чи в групі та презентувати результати досліджень;
 - проводити та фіксувати результати спостережень;
 - здійснювати вимірювання та оцінювати їх точність;
 - установлювати причинно-наслідкові зв'язки;
 - цивілізовано взаємодіяти з природою;
- інноваційність:*
- описувати тенденції розвитку природничих наук, техніки і технологій, генеруючи та втілюючи нові ідеї в географічних моделях, розробках проектах;
 - підтримувати конструктивні ідеї інших осіб, сприяти їх реалізації;
- екологічна компетентність:*
- визначати й аналізувати проблеми довкілля в географічному аспекті;
 - відповідально та ощадно використовувати природні ресурси;
 - усвідомлювати наслідки, пов'язані зі станом довкілля;
 - оцінювати власні дії у природі з позицій безпеки життєдіяльності на принципах сталого розвитку суспільства;
- інформаційно-комунікаційна компетентність:*
- знаходити, обробляти, зберігати інформацію географічного змісту та створювати цифровий контент;
 - перетворювати цю інформацію з одного виду на інший з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
 - досліджувати довкілля за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
 - критично оцінювати інформацію географічного змісту, отриманої з різних джерел;
 - дотримуватися принципів академічної доброчесності;
- навчання впродовж життя:*
- бажання вдосконалювати свої здібності та поповнювати знання;
 - формувати розуміння необхідності географічної компетентності для вибору професії та досягнення успіху в житті;
 - розвивати особистісний потенціал у процесі дослідницької і творчої діяльності;
 - усвідомлення значення самоосвіти для особистісного розвитку;
- громадянські та соціальні компетентності:*
- поширювати важливу інформацію географічного змісту;

- брати участь у розв'язанні локальних проблем довкілля і залучати до цього громаду, обстоювати власну позицію щодо прийняття рішень у справі збереження та охорони довкілля;
- визнання альтернативності думок і поглядів на проблеми, дотримання принципів демократії під час їх розв'язання;
- співпрацювати в групі під час розв'язання проблем, досліджень природи;
- усвідомлювати і переконувати інших у пріоритетності збереження здоров'я в інформаційному і технологічному суспільстві;
- оцінювати вплив досягнень географічної науки на добробут і здоров'я людини;
- *культурна компетентність:*
- застосовувати досягнення географічної науки для втілення мистецьких ідей;
- пояснювати природничо-наукове підґрунтя різних видів мистецтва;
- усвідомлення значення географічної науки як складника світової культури;
- *підприємливість та фінансова грамотність:*
- генерувати, презентувати та реалізовувати ініціативи географічного характеру, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї у процесі виконання проєктів і корисних для громади ініціатив;
- готовність брати відповідальність за прийняті рішення;
- пояснювати ефективність заощадження природних ресурсів та інвестування в природоохоронну діяльність;
- обчислювати економічний ефект ініціатив і діяльності, пов'язаних з реалізацією прикладних географічних завдань.

Реалізація навчальної програми курсу «Географія» сприятиме формуванню в учнів/учениць *наскрізних умінь*, а саме:

- читати з розумінням, висловлювати припущення, підкріплюючи власні висновки фактами та цитатами з тексту, висловлювати ідеї, пов'язані з розумінням тексту;
- висловлювати власну думку в усній і письмовій формі;
- критично і системно мислити, визначаючи характерні ознаки фінансових явищ, подій їх взаємозв'язків; уміння аналізувати та оцінювати доказовість і вагомість аргументів у судженнях, розпізнавати спроби маніпулювання економічними даними, оцінювати надійність джерел достовірності інформації;
- логічно обґрунтовувати власні судження і висновки;
- діяти творчо, ініціативно, креативно, продукувати нові ідеї, уміти їх випробовувати;
- конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, що дозволяють розв'язувати проблеми на основі розуміння причин та обставин, які призводять до їх виникнення, досягнення поставлених цілей з урахуванням можливих ризиків та наслідків;
- співпрацювати з іншими, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Структура курсу. Зміст програми курсу «Географія» представлений взаємопов'язаними розділами, які об'єднують теми, очікуваними результатами та видами навчальної діяльності, що є засобом формування в учнів географічної компетентності.

Структура курсу підпорядкована певній логіці, яка спирається на основні принципи пізнання, а саме:

- ✓ науковості;
- ✓ доступності навчання;
- ✓ зв'язку з життям;
- ✓ свідомості й активності учнів у навчанні;
- ✓ навчанні через діяльність.

Зміст курсу «Географія» у **8 класі** розкривають 4 розділи.

Розділ I. «Картографічний образ України» знайомить учнів з темами: «Україна на картах світу, Європи», «Географічні карти України» та «Топографічні карти».

Розділ II. «Природа України» передбачає ознайомлення з темами: «Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси», «Клімат і кліматичні ресурси», «Води суходолу і водні ресурси», «Ґрунти», «Рослинність і тваринний світ України», «Природні комплекси (ландшафти)».

Розділ III «Природокористування» охоплює теми: «Природні умови» та «Природні ресурси як чинник суспільного розвитку».

Розділ IV. «Простір - територія - держава» передбачає ознайомлення з темами: «Українська держава» та «Політична карта світу».

Вивчення географії у 8 класі спрямоване на формування науково-географічної картини своєї держави як складника світової спільноти держав на основі комплексного її вивчення. Цей курс допомагає учневі усвідомити себе громадянином України, сформувані знання про її природні умови та ресурси, усвідомити себе невід'ємною частиною української нації та власну відповідальність за буття, відчути себе справжнім патріотом своєї держави.

Важливим принципом побудови змісту курсу є інтеграція, що реалізується у поєднанні фізико-географічних складників під час вивчення природи України з урахуванням уже здобутих знань про природу материків і океанів з курсу географії, що вивчався у 7 класі.

Особливістю шкільного курсу «Географія» 8 класу є те, що він передбачає формування компетентностей, які зазначені як у природничій освітній галузі Державного стандарту базової середньої освіти, так і в інших, а саме: громадянській та історичній, математичній; інформатичній, технологічній, соціальній і здоров'язбережувальній. Він має чітку практичну спрямованість, що реалізується під час проведення досліджень, виконання практичних робіт і вправ, створення моделей, розв'язання ситуативних, проблемних, аналітичних завдань, організацію екскурсій, роботу з навчальною й науково-популярною літературою, цифровими ресурсами тощо. Це спрямовано на розвиток наскрізних умінь: критично і системно мислити, висловлювати та логічно обґрунтовувати власну думку, творчо діяти, виявляти ініціативу, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми самостійно та у співпраці з іншими.

У частині програми «Види навчальної діяльності» запропоновано орієнтовні методи, прийоми, ідеї, форми роботи. Тематика досліджень, проєктів, практичних та інших робіт може бути змінена вчителем у межах вивчення відповідної теми, враховуючи матеріально-технічне забезпечення, наявність власних дидактичних розробок, рівень підготовленості класу, інтереси дітей, регіональні особливості рідного краю тощо. Результати дослідження учнів/учениць учитель оцінює під час презентацій.

У програмі здійснено розподіл навчального часу для формування очікуваних результатів навчання та з урахуванням здібностей і навчальних можливостей учнів, їх інтересів, для тематичного оцінювання, уроків систематизації та узагальнення, уроків-екскурсій, польових досліджень, реалізації проєктної діяльності тощо.

Вивчення курсу «Географія» 8 клас передбачає такі види оцінювання:

- *поточне* (формувальне) – під час вивчення теми (усне опитування, тестування, самостійні, практичні роботи, творчі роботи, дослідження, захист проєктів і власних (групових) досліджень тощо);
- *підсумкове* – наприкінці вивчення розділу або теми (усні та письмові роботи, тести, бесіди тощо).

Об'єктами перевірки й оцінювання є очікувані результати навчання, критеріями оцінювання – визначені Державним стандартом базової загальної середньої освіти орієнтири для оцінювання. Додатковими засобами стимулювання пізнавальної активності учнів є само- і взаємооцінювання. Оцінюючи результати навчальної діяльності учнів, необхідно враховувати рівень засвоєння теоретичних знань, сформованості практичних умінь, навичок та цінностей, досвід дослідницької і творчої діяльності.

Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Вступ (2 год)		
Учень/учениця: розуміє важливість знань з географії України у розв'язанні актуальних навчальних та життєвих проблем;	Вступ. Географія України.	Робота з інформацією: Робота з Інтернет-джерелами географічного змісту.

<i>аналізує і систематизує</i> самостійно опрацьовану інформацію географічного змісту, здобуту з різних джерел; <i>розв'язує</i> самостійно або в групі навчальні / життєві проблеми, використовуючи здобуті географічні знання і набутий досвід.		Проект: Створення за допомогою карти України та світу маршруту подорожі рідною країною або за кордон. Робота у групі для розв'язання проблем: Моделювання сучасних життєвих ситуацій та знаходження шляхів вирішення проблем, використовуючи географічні компетентності
РОЗДІЛ І. КАРТОГРАФІЧНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ (10 год.)		
Тема 1 Україна на картах світу, Європи (3 год.)		
Учень/учениця: <i>досліджує</i> географічні об'єкти і явища, використовуючи відповідні моделі, зокрема й цифрові; <i>використовує</i> картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; <i>показує</i> розташування свого регіону на карті; <i>розробляє</i> навчальні моделі на основі опрацьованої інформації географічного змісту, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв; <i>здійснює</i> пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на карті; <i>презентує</i> самостійно здобуту інформацію у формі текстової, графічної інформації або інфографіки, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв; <i>описує</i> фізико-географічне положення України; <i>пояснює</i> відмінність між поняттями «місцевий час», «поясний час»;	Географічне положення України Україна на карті годинних поясів. Літній час.	Робота з інформацією: Представлення географічного положення України та свого регіону проживання. Пошук інформації про власний регіон і територію у безпосередній близькості від місця проживання. Екскурсії: Віртуальна екскурсія до географічного центру України, пам'ятника «Нульовий кілометр» в Одеській області тощо. Практична робота: Позначення на контурній карті крайніх точок, географічних центрів України і зазначення їхніх назв. Визначення координат точок, протяжності території України в градусах і кілометрах. Дослідження: Планування маршруту мандрівки країнами світу з визначенням різниці в часі в них порівняно з київським. Хто зустрічає Новий рік найпершим? Розв'язування задач: Аналіз карти годинних поясів Землі, розв'язування задач на визначення місцевого та поясного часу в країнах світу та в Україні. Практичні роботи: - Прокладання маршруту за допомогою Googlemaps, вираховування відстані, часу в дорозі.

<i>аналізує</i> карту годинних поясів Землі; <i>визначає</i> місцевий і поясний час, час у країнах світу та в Україні; <i>оцінює</i> значення знань про систему відліку часу.		- Користування вимірювальними приладами / моделями: Робота з електронними навчальними посібниками картографічного змісту
Тема 2. Географічні карти України (2 год.)		
Учень/учениця: <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи відповідні картографічні джерела; <i>використовує</i> картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; <i>здійснює</i> пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на карті або глобусі; <i>висловлює</i> судження щодо значення науково-природничих знань і діяльності учених-природників для забезпечення суспільного прогресу і покращення якості життя; <i>виокремлює</i> основні елементи карти та пояснює їх значення; <i>пропонує</i> правила взаємодії в групі і дотримується їх; <i>розрізняє</i> картографічні проекції; <i>використовує</i> вміння перетворювати й представляти різні види масштабів для порівняння картографічних зображень;	Зображення України в картографічних творах. Національний атлас України, електронні карти. Картографічні інтернет-джерела. Геопортали. Геоінформаційні та сучасні навігаційні системи. Елементи карти та особливості їх компонування. Проекції карт. Види спотворень на глобусі та карті.	Дослідження: Як змінюється форма та розмір материків на картах в різних проекціях. Степан Рудницький – український географ і картограф. Використання сучасних навігаційних систем для власної безпеки та безпеки інших. Робота з інформацією: Складання опису картографічної продукції, яка представлена в Національному атласі України ДЗЗ й управління надзвичайними ситуаціями (наприклад: оцінка наслідків лісової пожежі). Робота у групі для розв'язання проблем: Визначення географічного центру вашого регіону (територіальної об'єднаної громади). Проектна діяльність: Зображення України в картографічних творах: XVIII – XXI століття. Співставлення фізичної карти України та космічного знімку (рослинність та форми рельєфу). Практична робота: - Визначення способів зображення об'єктів на картах природи та населення України; Користування вимірювальними приладами / моделями: електронний глобус; Google Earth. Моделювання:

взаємодіє в групі для розв’язання навчальної проблеми; <i>розпізнає</i> види карт за просторовим охопленням, масштабом, змістом і призначення; <i>характеризує</i> методи і засоби отримання географічної інформації з загальногеографічних і тематичних карт; <i>вміє користуватися</i> навчальними картами й атласами, картографічними інтернет-джерелами; <i>застосовує</i> сучасні навігаційні системи на практиці; використовує вміння читати плани міст, схеми руху транспорту.		Моделювання проекцій, що використовуються для картування території України Практичні роботи: - Визначення способів зображення об’єктів на картах. - Порівняння площі материків і океанів на картах в різних проекціях (світу, океанів та окремих материків).
Тема 3. Топографічні карти (5 год.)		
Учень/учениця: <i>досліджує</i> об’єкти і явища, використовуючи відповідні топографічні карти; <i>здійснює</i> пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на топографічній карті; <i>пропонує</i> правила взаємодії в групі і дотримується їх; <i>використовує</i> вміння читати топографічні карти; взаємодіє в групі для розв’язання навчальної проблеми; <i>характеризує</i> методи і засоби отримання інформації з топографічних карт; <i>визначає</i> об’єкти, напрямки, відстані, географічні, прямокутні координати, висоту точок за топографічною картою;	Топографічні карти як різновид великомасштабних карт; їх читання та використання в практичній діяльності	Робота з інформацією: відображення рельєфу, гідрографічної сітки, рослинності на топографічних картах, Порівняння топокарти з картою на OpenStreetMap. Практична робота: Складення екскурсійного маршруту Робота з інформацією: Аналіз змісту топографічних карт. Читання інформації з топографічних карт. Користування вимірювальними приладами / моделями: Визначення масштабу, розграфлення і номенклатури топографічних карт. Практичні роботи: - Визначення відстаней, площ, напрямків, абсолютної та відносної висот за топографічною картою. - Визначення кутів орієнтування. Проектна діяльність:

застосовує отримані знання в орієнтуванні на місцевості з допомогою топографічної карти, плану, схеми; оцінює значення топографічних карт у побуті та господарській діяльності.		Топографічна карта у моєму житті (навігація). Робота з інформацією: За допомогою картографічного онлайн-сервісу пошук власного будинку на топографічній карті, визначення його географічних координат. Генеральний план міста. Робота у групі для розв'язання проблем: Системи координат. Як ними користуватися? Як прив'язати фрагмент топографічної карти до карти України? Практична робота: Визначення координат вибраних точок на карті України. Розв'язування задач: Кілометрова сітка: як прорахувати за нею відстань. Обрахунок абсолютної та відносної висоти на топографічній карті.
--	--	---

РОЗДІЛ II. ПРИРОДА УКРАЇНИ (34 год.)

Тема 1. Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси (7 год.)

Учень/учениця: розуміє зміст поняття «щит», «тектонічний прогин», «тектонічна плита», «фліш», «куеста», «морена»; знаходить і показує на картах відповідно до навчального завдання тектонічні структури: Західноєвропейська та Східноєвропейська платформи, Український щит, Волино-Подільська плита, Дніпровсько-Донецька западина, Причорноморська западина, Скіфська платформа, Донецька складчаста область, Карпатська і Кримська складчасті системи;	Геологічна історія території України. Основні тектонічні структури. Тектонічна карта України. Геологічна будова. Геологічна карта України. Основні форми земної поверхні. Типи рельєфу за походженням. Корисні копалини.	Дослідження: Слід льодовика на території України. Аналіз тектонічної та геологічної карт України; Робота з інформацією: Геологічна історія території України на картах. Читання простих геологічних розрізів. Практична робота: Читання простих геологічних розрізів Екскурсія до геологічної пам'ятки своєї області Моделювання: Створення карти-моделі потенційних сейсмічних явищ. Практична робота: Позначення на контурній карті основних тектонічних структур.
---	---	---

низовини: Придніпровська, Причорноморська, Закарпатська, Поліська; височини: Придніпровська, Подільська, Донецька, Приазовська, Хотинська (г. Берда); гори: Українські Карпати (г. Говерла), Кримські (г. Роман-Кош); басейни і родовища корисних копалин: Донецький та Львівсько-Волинський кам'яновугільні басейни, Дніпровський буровугільний басейн, Західний, Східний, Південний нафтогазоносні райони, Криворізький залізрудний басейн, Кременчуцький залізрудний район, Придніпровський марганцеворудний басейн, Іршанське родовище титанових руд, Артемівське, Слов'янське родовища кам'яної солі, Заваллівське родовище графіту; розрізняє форми рельєфу за походженням; досліджує об'єкти і явища, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, використовуючи відповідну наукову термінологію; аналізує вплив тектонічних рухів, зледеніння та інших процесів на рельєф поверхні.		Робота у групі. Аналіз тектонічної карти атласу й геохронологічної таблиці. Дослідження: Створення карти-моделі загрозливих сейсмічних явищ в Україні. Робота з інформацією: Опис рельєфу за профілем поверхні території України. Створення схеми: «Вплив рельєфу на інші компоненти природи». Дослідження: «Куести біля Сімферополя». Практична робота Позначення на контурній карті основних форм поверхні. Дослідження: Виявлення різних за походження форм поверхні своєї місцевості. Практична робота: Порівняння геологічної будови і рельєфу Українського щита і Дніпровсько-Донецької западини. Позначення на контурній карті основних форм поверхні. Дискусія: Займи позицію: місце проживання – схил гори, гірська долина, долина річки, височинна, низинна ділянка тощо. Практична робота Побудова профілю своєї місцевості (або іншої території України) Робота з інформацією: Шукаємо інформацію про корисні копалини у Великій українській енциклопедії.
--	--	--

		Дослідження: Подібність тектонічної будови і закономірностей поширення корисних копалин Австралії й України. Екологічні наслідки видобування корисних копалин. Практична робота: Встановлення зв'язків між тектонічною, геологічною будовою, рельєфом та корисними копалинами. Позначення на контурній карті найбільші родовища корисних копалин.
Тема 2. Клімат і кліматичні ресурси (6 год.)		
Учень/учениця: <i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження; <i>генерує</i> ідеї для розв'язання навчальної / життєвої проблеми, оцінює можливості реалізації їх; <i>встановлює</i> на основі результатів дослідження причиново-наслідкові зв'язки між будовою і властивостями об'єктів дослідження; <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; <i>формулює</i> проблему, доступну для дослідження, пояснює свій вибір; <i>презентує</i> приклади власного досвіду; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки погоди та клімату з господарською діяльністю для розв'язання запропонованої життєвої проблеми;	Кліматотвірні чинники. Повітряні маси, що впливають на клімат території України. Регіональні відмінності клімату. Кліматична і синоптична карти. Несприятливі погодно-кліматичні явища. Погода і клімат та їх вплив на господарську діяльність і здоров'я людини. Заходи щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками.	Обговорення змін сумарної радіації в різні пори року. Встановлення залежності кількості відбитої радіації від властивостей підстильної поверхні. Робота у групах з кліматичною і фізичною картами. Дослідження кліматотвірних чинників своєї місцевості. Розв'язання проблеми щодо висівання сільськогосподарських культур. Робота у групі з кліматичною і фізичною картами. Встановлення закономірностей розподілу тепла та вологи на території нашої країни. Дослідження кліматичних особливостей двох контрастних областей України. Робота з інформацією Визначення коефіцієнту зволоження для різних природних зон України. Укладання таблиці: Сезонні особливості клімату України Дослідження. Оцінка основних кліматичних показників своєї області

відбирає та інтегрує інформацію географічного змісту, представлену в різних формах, пов'язуючи її з реальними об'єктами та явищами;
характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб особливості клімату, використовуючи відповідну наукову термінологію;
характеризує особливості розподілу сонячної енергії, напрямки руху атмосферних фронтів, циклонів та антициклонів, річний розподіл кліматичних показників у межах України;
визначає за кліматичною картою особливості розподілу температури повітря та опадів;
порівнює особливості зволоження в різних частинах України та кліматичні умови своєї місцевості з іншими регіонами;
аналізує погодні особливості різних регіонів України за допомогою інтернет-ресурсів.
робить висновки про значення прогнозу погоди для життєдіяльності людей.

Робота з кліматичними картами.

Практична робота:

Побудова рози вітрів, кліматодіаграм за наведеними показниками.

Дослідження небезпечних метеорологічних явища своєї місцевості.

Порівняльна характеристика явищ «ожеледь» і «ожеледиця».

Встановлення закономірностей між зміною клімату та різними компонентами природи.

Розв'язування проблеми: Глобальне потепління: це міф чи реальність?

Робота з інформацією: Аналіз прогнозу погоди на тиждень за допомогою онлайн-застосунків.

Практична робота. Складання прогнозу погоди на основі синоптичної карти

Робота з інформацією на сайті Українського гідрометеорологічного центру. Складання прогнозу погоди на наступний день.

Проект на тему « Природа і людина в різні пори року у нашому населеному пункті».

Робота з кліматичною картою і густоти населення.

Соціологічне дослідження щодо зміни клімату з часом.

Робота з інформацією і заповнення таблиці «Вплив елементів клімату (погоди) на самопочуття людини».

Дослідження: Вимірювання вологості повітря у класній кімнаті.

Робота з прислів'ями

Робота з кліматичною картою: Визначення вологості та температури повітря у своїй області.

Встановлення взаємозв'язків між кліматом і житлом людини.

		Робота з картами атласу Дослідження. Проектування будівництва сміттєпереробного заводу в місцевості вашого проживання з урахуванням рози вітрів. Підготовка проєкту (на вибір): «Що спричиняє зміну клімату» «Які наслідки зміни клімату в Україні» «Чи можливий вплив людини на клімат».
Тема 3. Води суходолу і водні ресурси (5 год.)		
Учень/учениця: визначає мету і завдання відповідно до сформульованої проблеми дослідження; формулює гіпотезу дослідження; використовує дослідницькі навички і знання про взаємозв'язки у природі для прогнозування змін водних об'єктів; враховує думки / погляди інших під час прийняття спільних рішень; обстоює власну думку, дискутує, наводить аргументи, підтверджує їх фактами, співпрацюючи в групі; рефлексує щодо особистісного розвитку за результатами групової роботи; знаходить та показує на картах різного масштабу найбільші річкові системи, озера, лимани, водосховища, канали; Знаходить та показує на картах різного масштабу: річкові системи: Дніпра, Сіверського Донця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, Західного Бугу; озера: Ялпуг, Сасик, Шацькі, Синевир лимани: Дніпровсько-Бузький, Молочний, Дністровський;	Поверхневі води. Річки. Основні річкові басейни та системи. Вплив рельєфу та клімату на річки. Озера. Болота, їх поширення. Водосховища та канали. Підземні води. Заходи сталого водокористування.	Робота з інформацією. Значення води для природного середовища і людини. Що впливає на живлення та режим річки. Встановлення закономірностей. Чинники, що найбільше впливають на формування та розміщення внутрішніх вод території. Практична робота. Визначення витрат води в річці. Робота з інформацією. Будова річкової долини. Дослідження. Характеристики для порівняння гірської та рівнинної річок. Встановлення закономірностей. Складання схеми, яка демонструє взаємозв'язок між геологічною будовою території, кліматом та гідрологічною мережею. Практична робота. Визначення падіння, похилу та витрат води в річці. Робота з інформацією. Співставлення меж річкових басейнів з географічними об'єктами на фізичній карті України та пояснення їх конфігурації. Визначення за картою атласу великих населених пунктів, що розташовані на берегах Дніпра. Дослідження.

водосховища: <i>Київське, Канівське, Кременчуцьке, Каховське, Дніпровське, Дніпродзержинське; Дністровське; Печенізьке</i>; канали: <i>Північнокримський, Дніпро – Донбас, Каховський</i>; <i>описує</i> природні особливості найбільших річок, характеризує ці річкові системи і порівнює їх з обраними річковими системами в Європі; <i>характеризує</i> водні об'єкти України, шляхи раціонального використання водних ресурсів; <i>порівнює</i> гідрографічні особливості водних об'єктів; <i>аналізує</i> можливості використання водних ресурсів, усвідомлює необхідність охорони водних ресурсів України; <i>оцінює</i> наявні водні ресурси своєї місцевості; <i>оцінює</i> довкілля як джерело здоров'я, добробуту та безпеки людини і суспільства.		Характеристика місцевої річки. Встановлення закономірностей. Чинники зміни водоносності річок на території України. Робота у групі. Визначення річкового й морського басейнів, до яких належать місцеві річки. Практична робота. Позначення на контурній карті назв найбільших річок України. Робота з інформацією. Визначення гідрологічних особливостей озера Синевир та його використання для рекреації та туризму. Особливості розташування різних за походженням озерних улоговин. Важливість збереження боліт в Україні. Дослідження. Характеристика озера Світязь. Поширення немісцевих живих організмів, які можуть змінювати структуру та функціонування екосистем озер і боліт. Робота в групі. Географічні чинники поширення в південній частині України озер. Використання ставків. Формулювання правил поведінки в болотистій місцевості. Встановлюємо закономірності. Закономірності поширення озер в Україні. Практична робота. Позначення на контурній карті назв найбільших озер, водосховищ, каналів України Розв'язування задач на визначення характеристик річки. Практична робота. Опис гідрографічного об'єкта своєї місцевості.
Тема 4. Ґрунти (4 год.)		
Учень/учениця:	Основні типи ґрунтів, закономірності їх поширення.	Робота з інформацією. Встановлення взаємозв'язків між компонентами природи

<i>відбирає та інтегрує</i> самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб інформацію природничого змісту, представлену в різних формах; <i>прогнозує</i> самостійно результати кожного етапу дослідження відповідно до умов його виконання; <i>оцінює</i> самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб можливість використання результатів дослідження для розв'язання навчальної / життєвої проблеми; <i>використовує</i> дослідницькі навички і базові знання про взаємозв'язки у природі для прогнозування змін природних об'єктів, явищ і процесів; <i>обґрунтовує</i> вплив діяльності людини / власної діяльності на збереження / порушення взаємозв'язків у природі; <i>характеризує</i> ґрунтові ресурси України; <i>аналізує</i> карту ґрунтів України; <i>робить висновки</i> щодо закономірностей поширення ґрунтів на рівнинній частині України та в горах; <i>оцінює</i> заходи з підвищення родючості та охорони ґрунтів; <i>дотримується</i> правил поведінки у природі для збереження здоров'я і довкілля.	Карта ґрунтів. Зміни ґрунтів у результаті господарської діяльності людини. Захист та відновлення екосистем суші, боротьба з опустелюванням, припинення процесу деградації земель.	Практична робота. Порівняння різних типів ґрунтів України на основі аналізу ґрунтових карт та джерел інформації. Робота з інформацією. Складання таблиці «Головні типи ґрунтів України». Завдання на встановлення взаємозв'язків між компонентами природи. Робота з картою ґрунтів України. Робота у групі. Складання характеристики клімату, рельєфу, рослинності ареалу поширення родючих ґрунтів своєї місцевості. Робота з картою ґрунтів. <i>Дослідження</i> екологічних проблем ґрунтів своєї області. <i>Розв'язуємо проблему:</i> Роль кожного у розв'язанні екологічних проблем ґрунтів своєї місцевості. <i>Креслення схеми</i> «Вплив діяльності людини на ґрунти». Проектна робота (на вибір): «Аналіз збереження ґрунтів та охорона їх родючості», «Освоєння ґрунтів у вашій територіальній громаді». Польові спостереження за ґрунтами своєї місцевості та опис способів покращення їх якості Визначення складу ґрунту Визначення домінуючих елементів у складі ґрунту. Визначення кислотності ґрунту. Розроблення рекомендацій щодо покращення якості типу ґрунту.
Тема 5. Рослинність і тваринний світ України (4 год.)		
Учень/учениця: <i>формулює</i> проблему, доступну для дослідження, пояснює свій вибір;	Різноманітність рослинності та тваринного світу.	Дослідження: Значення рослин у житті людини.

<i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження; <i>генерує</i> ідеї для розв'язання навчальної проблеми, оцінює можливості її реалізації; <i>розв'язує</i> самостійно / в групі навчальні / життєві проблеми, використовуючи здобуті знання і набутий досвід; <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; <i>враховує</i> думки / погляди інших під час прийняття спільних рішень; <i>презентує</i> приклади власного досвіду; <i>характеризує</i> основні типи рослинного покриву України та фауністичний склад лісів, луків, степів, боліт, водойм; <i>спостерігає</i> за змінами рослинності своєї місцевості; <i>розпізнає</i> рослини і тварини, що занесені до Червоної книги України; <i>перераховує</i> форми охорони природи, вказує на карті національні парки та наводить приклади об'єктів природно-заповідного фонду України; <i>аналізує</i> карти рослинності та тваринного світу України, вплив господарської діяльності людини на рослинний покрив; <i>робить висновки</i> щодо закономірностей поширення основних типів рослинності та основних видів тварин в Україні; <i>усвідомлює</i> необхідність збереження та відновлення рослинності та необхідність ініціативи створення розгалуженої системи природозаповідних територій.	Закономірності поширення рослинного покриву та тваринного світу в Україні. Карти рослинного і тваринного світу. Червона та Зелена книги України. Природно-заповідні об'єкти. Захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню. Раціональне лісокористування. Зупинка процесу втрати біорізноманіття.	Географічні назви, що пов'язані з рослинним і тваринним світом у вашій області. Проектна діяльність: Аналіз розподілу найбільших лісових масивів (на основі карт). Робота з інформацією: Як і де охороняють рослини і тварини Проектна діяльність: Наслідки неконтрольованого вирубування лісів людиною. Практична робота: Визначення рослинних угруповань. Робота у групі для розв'язання проблем: Дотримання правил охорони та використання територій. Проектна діяльність: Підготовка листівок/буклетів про збереження ранньоквітучих весняних квітів. Екскурсія: До місцевого парку, лісу тощо з метою ознайомлення з їх біорізноманіттям.
--	---	--

Тема 6. Природні комплекси (ландшафти) (8 год.)

Учень/учениця: генерує ідеї для розв'язання навчальної / життєвої проблеми, оцінює можливості реалізації їх; встановлює на основі результатів дослідження причинно-наслідкові зв'язки між будовою і властивостями об'єктів дослідження; формулює проблему, доступну для дослідження, пояснює свій вибір; знаходить і показує на картах різних масштабів природні зони, гірські країни, Чорне море, Азовське море; характеризує рівнинні лісові, лісостепові, степові та гірські ландшафти, природні комплекси морів; аналізує співвідношення природних та антропогенних ландшафтів у своїй місцевості; прогнозує наслідки впливу господарської діяльності людини на природні особливості ландшафтів; характеризує природне середовище регіону та визначає його основні ознаки за тематичними картами.	Природні зони України: мішаних лісів і широколистих лісів, лісостепова, степова. Гірські країни: Українські Карпати і Кримські гори. Чорне і Азовське моря.	Дослідження: Землі рекреаційного призначення. Сірководневий горизонт у Чорному морі. Робота з інформацією: Мій населений пункт та стан навколишнього природного середовища. Небезпечні та отруйні мешканці Чорного моря. Робота у групі для розв'язання проблем: Опис (за різними джерелами інформації/на основі проведених польових спостережень учнями) природного комплексу найближчої місцевості. Необхідність охорони природних комплексів. Виявлення природних комплексів у світі, що мають схожість із аналогічними в Україні. Проектна діяльність: Розвиток лісопаркової зони. Зелені терикони. Практичні роботи: Характеристика основних природних комплексів. Співвідношення природних та антропогенних комплексів у своїй місцевості. Екскурсії: Екскурсія до регіону з природним ландшафтом. Ознайомлення з лісовими/степовими ландшафтами поблизу, опис їх стану.
---	--	---

РОЗДІЛ III ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ (12 год.)

Тема 1. Природні умови (2 год.)

Учень/учениця: формулює гіпотезу дослідження самостійно / з допомогою вчителя чи інших осіб; визначає і пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб необхідні етапи дослідження, враховуючи умови його виконання;	Поняття, різноманітність. Вплив на розселення та господарську діяльність людей. Оцінка рельєфу, кліматичних, гідрографічних природних умов в Україні.	Розв'язування задач: Раціональне природокористування Дослідження: -Вплив природних умов на сучасне розселення населення.
---	--	---

<i>фіксує</i> результати дослідження у самостійно визначений спосіб; <i>формулює</i> самостійно висновки відповідно до мети дослідження; <i>презентує</i> результати дослідження у самостійно обраний спосіб; <i>обґрунтовує</i> значущість набутих дослідницьких навичок для пізнання природи; <i>використовує</i> уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої життєвої проблеми; <i>характеризує</i> властивості об'єктів дослідження, використовуючи відповідну наукову термінологію; <i>аналізує</i> природні умови у різних регіонах України, аспекти раціонального природокористування, вплив екологічної ситуації на здоров'я населення.		-Земельна ділянка на схилі: проблеми і переваги господарського використання. -Зміна рельєфу своєї місцевості під впливом діяльності людини. Робота з інформацією: -Життя та господарська діяльність в умовах високої сейсмічності. -Вплив рельєфу на прокладання транспортних шляхів у своєму районі. Робота в групі для розв'язання проблем: Запровадження ефективного природокористування в громаді. Проектна діяльність: -Конкурс винахідницьких і раціоналізаторських проектів. -Конкурс матеріалів із висвітлення питань у сфері довкілля на місцевому та регіональному рівнях. -Розроблення екологічної стежки у вашому населеному пункті з описом екскурсійного маршруту. -Досвід компостування органічних відходів у домогосподарствах, шкільних їдальнях.
Тема 2. Природні ресурси як чинник суспільного розвитку (10 год.)		
Учень/учениця: <i>використовує</i> карту як джерело інформації; <i>використовує</i> уявлення про взаємозв'язки географічних об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої навчальної/життєвої проблеми; <i>досліджує</i> географічні об'єкти та явища самостійно / в групі за складеним планом; <i>установлює</i> причиново-наслідкові зв'язки між явищами і процесами та їх наслідками; <i>визначає</i> самостійно / в групі протиріччя в пізнавальній ситуації;	Територія як ресурс. Земельні угіддя: склад, зональність, характеристики. Родючість ґрунтів, її вплив на розвиток землеробства. Продуктивність пасовищ і сінокосів, їх використання у тваринництві. Кліматичні ресурси, їх вплив на сезонність землеробства, види і вартість продовольства, вироблення енергії. Мінеральні ресурси як чинник розвитку суспільства: показники запасів, витрати на	Розв'язування задач: Визначення ресурсозабезпеченості. Дослідження Вплив природних умов на розвиток сільського господарства на основі тематичні карти. Робота у групі для розв'язання проблем: Характеристика основних типів ґрунтів та можливість їх сільськогосподарського використання. Проектна діяльність: Парниковий ефект. Зміна клімату в дії.

<i>розрізняє</i> найважливіші ознаки підзолистих, сірих лісових, каштанових ґрунтів та чорноземів, вказує їх розташування на карті та оцінює сільськогосподарську придатність; <i>показує</i> взаємозв'язок між елементами географічного середовища на основі проведених спостережень у вибраному місці; <i>проектує</i> власну діяльність на основі спостережень географічного середовища; <i>презентує</i> в будь-якій формі природні переваги свого регіону; <i>визначає</i> вплив родючості ґрунтів на сільськогосподарську діяльність; <i>оцінює</i> роль рослинних і тваринних ресурсів у господарській діяльності, можливості використання в різних регіонах України; <i>усвідомлює</i> наслідки впливу людської діяльності на тваринний світ України та своєї місцевості та необхідність збереження та відновлення рослинності; оцінює можливість використання кліматичних ресурсів у різних сферах господарської діяльності в Україні та у побуті; <i>усвідомлює</i> наслідки впливу людської діяльності на тваринний світ України та своєї місцевості; <i>аналізує</i> природно-ресурсний потенціал у різних регіонах України; <i>оцінює</i> переваги створення національної екологічної мережі.	видобування, альтернативні варіанти використання. Поняття сировинний і паливно-енергетичний чинники. Водні ресурси та їх використання. Меліорація. Гідроенергетичний потенціал річок, течій, хвиль, припливів. Лісові ресурси. Ресурси Світового океану. Рекреаційні ресурси.	Дослідження: Чому ми купуємо мінеральні ресурси в інших країнах? Робота з інформацією: Видобування мінеральних ресурсів: шахта, кар'єр чи свердловина? Робота у групі для розв'язання проблем: Як впливатиме зростання цін на паливні мінеральні ресурси на обсяги їх видобування в Україні. Робота з інформацією: Відновлювані джерела енергії. Енергія з викопного палива: порівняння вугілля, нафти, природного газу. Пректна діяльність Упровадження екологічних ініціатив у закладі загальної середньої освіти. Відзначення Дня довкілля, Всесвітнього дня водних ресурсів. Екскурсії: До національного (місцевого) природного парку.
--	--	---

РОЗДІЛ IV. ПРОСТІР - ТЕРИТОРІЯ - ДЕРЖАВА (7 год.)

Тема 1. Українська держава (3 год.)

Учень/учениця: використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки географічних об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої життєвої проблеми; описує адміністративно-територіальний устрій України; характеризує властивості об'єктів дослідження, використовуючи відповідну географічну термінологію; вказує крайні точки України і пояснює наслідки широтного розташування площі країни; показує на карті кордони (включаючи морські); наводить приклади та показує на карті назв областей та їх центрів і показує їх на карті; показує на карті суходільні і морські кордони, крайні точки України, країни-сусіди України; географічні центри України; географічний центр Європи в Україні; пояснює особливості сучасного адміністративно-територіального устрою України; визначає територію, що ототожнюється з поняттям «мала батьківщина»; усвідомлює роль кордонів для безпеки держави.	Українська держава і територія держави України. Державний кордон України. Адміністративно-територіальний устрій. Населені пункти.	Робота у групі для розв'язання проблем: Роль кордонів для безпеки держави. Практична робота: Позначення на контурній карті кордонів України, ділянки делімітації та демаркації державного кордону України за роки Незалежності. Робота у групі для розв'язання проблем: Як змінився адміністративний поділ території України в ХХІ ст.? Проектна діяльність: Формування спроможних територіальних громад. Практична робота: Читання карти адміністративно-територіального устрою України. Дослідження: Де починаються і закінчуються населенні пункти? Моделювання: Генеральний план міста (на прикладі свого населеного пункту).
Тема 2. Політична карта світу (4 год.)		
Учень/учениця: бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії;	Держави і країни. Класифікація країн за площею і географічним положенням. Найбільші держави за площею. Збройні конфлікти за територію і ресурси.	Дослідження: Чи може будь-яка країна вважатися державою і навпаки? Порівняльна оцінка економіко-географічного положення України з країнами світу (2 - 3 на вибір).

<i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої навчальної проблеми; <i>характеризує</i> властивості об'єктів дослідження, використовуючи відповідну наукову термінологію; <i>пояснює</i> відмінність між поняттями «країна», «держава», «залежна територія»; <i>оцінює</i> вплив географічного положення країни на її соціально – економічний розвиток; <i>оцінює</i> географічне положення окремих держав та України.	Місце України на політичній карті світу. Сусідні країни.	<i>Робота з інформацією:</i> Джерела знань про регіони та країни світу. Діяльність Українського інституту національної пам'яті. <i>Робота у групі для розв'язання проблем:</i> Українська громада в країнах світу. <i>Практичні роботи:</i> Позначення на контурній карті кордонів сусідніх держав. Порівняльна оцінка географічного розміщення України з іншими країнами світу.
Резерв часу 5 год.		